

Poezie naučná

Konrád z Hirsau, Conradus Hirsaugiensis (* kol. 1074; † kol. 1140)

Ve středověku je doložen pouze začátek jména tohoto mnicha, jehož prvním písmenem bylo „C“. Konrád psal prózu i básně, z nichž se však velká část ztratila. Většina jeho děl je psána formou dialogu, což platí i o jeho spisu nejznámějším – o literárně historickém pojednání *Dialogus super auctores*. Systematický návod pro četbu 21 autorů římské literatury, kteří se běžně četli na školách, je zasazen do rozhovoru učitele a žáka, přičemž autoři jsou řazeni podle obtížnosti. Konrád přitom vycházel ze starších *accessus ad auctores* a komentářů k jednotlivým autorům. Četba antické literatury je podle něho důležitá pro duševní rozvoj a má ryze praktický cíl: dát čtenáři morální poučení.

Próza

Honorius Augustodunensis († po 1153)

je téměř neznámým učencem, bezpečně není doloženo ani jeho jméno (v Autun v jeho době ještě nebyla katedrální škola). Svoje první díla napsal zřejmě v Anglii (u sv. Augustina v Canterbury, možná je tedy jeho jméno správně Augustinensis), potom působil v jižním Německu. Existují však i další hypotézy o jeho původu (např. Augsburg). Dochovaná díla nejsou příliš obsáhlá a zahrnují spíše základní vědění k danému tématu. Přesto v nich najdeme řadu originálních rysů, které svědčí o značné samostatnosti autora.

Zajímavý je jeho spisek *De animae exsilio et patria*, kde jeho autor alegoricky popisuje cestu lidské duše k moudrosti.

Lidská duše je sama o sobě hloupá a nevědomá, tj. žije ve vyhnanství (*in exsilio*), v temných krajinách. Moudrost je vlast (*patria*), světlá krajina, do níž se duše má dostat, aby byla blíže k bohu, protože obsahem moudrosti je vědění božských věcí. K moudrosti se člověk dostane přes vědění věcí o tomto pozemském světě. Cesta vede přes deset měst, která symbolizují deset svobodných umění. Honorius zachovává disciplíny trivium a quadrivium (gramatiku, rétoriku, dialektiku, aritmetiku, geometrii, hudbu a astronomii) a přidává k nim tři další disciplíny: fyziku (*civitas octava* – osmé město, znalosti o rostlinách, zvířatech, nerostech, jejich vlastnostech a využití v medicíně), mechaniku (*civitas nona* – deváté město, znalosti o kovech, dřevu, mramoru, tj. o materiálech, které zpracovávají různá řemesla a umění, a také znalosti o hotových výrobcích a dílech – obrazech, sochách apod.), ekonomiku (*civitas decima* – desáté město, znalosti o společnosti, státním zřízení, úřadech, stavech). Počet deset je symbolický: stejně tak boží zákon je rozdělen na deset přikázání, číslo deset hraje důležitou roli v desítkové soustavě, dokonce i pracovníci na vinicích dostávají za svou práci denarius. Popisy jednotlivých měst nejsou zpracovány rovnoměrně, nejdůkladněji pojednává Honorius o triviu. Např. gramatika je popsána následujícím způsobem: Bránu do tohoto města představuje hlas, cesta, která tudy vede, je trojí (souhlásky, samohlásky, němé zvuky) a dovede nás do obydlí vět. Slabiky představují dveře do těchto domů. Město je rozděleno na osm okrsků podle osmi slovních druhů. Substantivum a sloveso jsou konzulové, kteří městu vládnou, zájmeno je prokonzul, adverbium je prefektem atd. Učitelé na této cestě

jsou Priscianus a Donatus. Pod město spadají také vily, což jsou knihy básníků, členěné do čtyř oblastí – tragédie, komedie, satira, lyrika.

Bernardus Silvestris († po 1159)

Bernard pocházel z Toursu, kde se zdržoval téměř po celý život. Vzdělání získal na tourské katedrální škole, na níž později sám vyučoval a sepsal většinu svých prací. Nejvíce se věnoval filozofii a přírodovědě. Nejstarší z jeho dochovaných spisů je zřejmě **komentář k prvním šesti knihám Aeneidy**, jehož autorství není zcela jisté, ale je dnes obecně přijímáno. Totéž platí pro **komentář spisu Martiana Capelly *De nuptiis Mercurii et Philologiae***, který snad Bernard rovněž komentoval pro didaktické účely.

Hlavním Bernardovým dílem je prozimetrický spis ***Cosmographia***, v němž se střídá devět oddílů v rytmické próze s devíti oddíly v různých básnických rozměrech. Bernard ji rozdělil na dvě knihy, ***Megacosmus*** a ***Microcosmus***, v nichž alegoricky popisuje, jak byl vytvořen svět a člověk. Vychází při tom z Platonova dialogu *Timaios*, který se věnuje stejnému tématu, a proto bývá někdy *Cosmographia* označována jako „nový Timaios“. Bernard čerpal jako jeden z prvních také z arabských lékařských a astronomických traktátů (některé z nich vycházely z Aristotela), dále z Macrobia (komentář k *Somnium Scipionis*), z Martiana Capelly, Jana Scota Eriugeny a jiných.

V první knize (*Megacosmus*) naříká personifikovaná Příroda (*Natura*) před svou dcerou Nous (Božskou prozítelem), že pralátka – *hylé* neboli *silva* – se nachází v chaotickém stavu, a slibuje, že svět bude daleko hezčí, když se tato látka harmonicky uspořádá a vymezí. Nous se tím nechá přesvědčit a oddělí navzájem čtyři základní prvky. Potom stanoví devět stupňů v hierarchii andělů, upevní na nebi hvězdy, uspořádá je do znamení zvěrokruhu a pod nimi vytvoří sedm oběžných drah pro planety. Vytvoří také čtyři hlavní větry, každý pro jiný směr. Potom je stvořena živá příroda. V první knize se tedy popisuje, jak byly řádně uspořádány čtyři základní elementy, z nichž se skládá celé universum. V druhé knize (*Microcosmus*) Nous promlouvá k Přírodě, vychloubá se, jak úžasně uspořádala svět a slibuje, že bude stvořen také člověk, kterým bude celé stvořitelské dílo zakončeno. Nařídí Přírodě, aby našla svoje sestry Uranii (královnu hvězd) a Physis (Přirozenost), která se vyzná v pozemských věcech. Příroda poslechne, projde všechny sféry a nakonec Uranii najde, společně potom po dlouhém putování vyhledají i Physis. Ta leží v samotném lůně země, mezi voňavými bylinkami, a jsou s ní obě její dcery (Teorie a Praxe). Najednou se zde objeví Nous a společně potom vytvoří člověka.

Novost tohoto díla spočívá zvláště ve využití alegorie pro pojednání o metafyzickém tématu. *Cosmographia* byla velice oblíbená a ovlivnila řadu dalších tvůrců, např. Alana ab Insulis, který si zvolil za hlavní hrdinku svého prozimetra *De planctu naturae* právě Přírodu a po formální stránce se snažil Bernarda překonat (užíváním různých meter v básnických pasážích a bohatým užíváním cursu v částech prozaických). Z pozdějších autorů je třeba jmenovat především Boccaccia (dochoval se dokonce exemplář s jeho vlastními poznámkami) a Chaucera.

Dalším důležitým dílem je báseň ***Mathematicus*** (tj. „Astrolog“, má 854 verše, elegická disticha), která vychází z jedné z Pseudoquintilianových *Declamationes* (IV) a z tragických motivů oidipovského mýtu.

Děj se odehrává v antickém Římě. Rodičům novorozeného dítěte předpoví astrolog, že se jejich syn stane králem a že zabije vlastního otce. Dítě má zemřít, aby se tento osud nemohl naplnit, ale matka je tajně zachrání. Dítě vyrůstá v cizí rodině daleko od domova. Vyrostě z něj schopný mladý muž, silný bojovník, který oplývá řadou ctností a vypracuje se až ke královské hodnosti. O tom se dozví matka, prozradí otci, co se stalo, a syna společně vyhledají, aby jej informovali o jeho osudu. Mladík se chce takovému údělu vyhnout a požádá římský senát a lid o svolení k abdikaci a k sebevraždě.

Bernard tak řeší otázku předurčenosti lidského osudu, otázku svobody člověka a jeho zodpovědnosti.

Alan z Lille (Alanus ab Insulis, * cca 1128, † 1203)

Studoval na různých školách ve Francii, mj. v Chartres, kde získal výborné znalosti přírodní filozofie, a v Tours, kde byl žákem Bernarda Silvestris, sám potom vyučoval v Paříži sedm svobodných umění a teologii. Na konci života vstoupil do cisterciáckého řádu.

Je především autorem prozimetra *De planctu naturae* z 60. let 12. století, které je koncepčně i jazykově závislé na Bernardově spisu *Cosmographia* a má silně moralizující charakter. Dalším vzorem mu byla Boethiova *Consolatio Philosophiae*: podobně jako u Boethia je skladba rozhovorem autora s personifikací, tentokrát však nikoli Filozofie (Boethius), nýbrž Přírody (*Natura*). Tato shoda je dovedena do příznačných detailů – jako u Boethia je popsán i šat tohoto snového zjevu, v daném případě výšivka zobrazuje všechno tvorstvo a různé rostliny. *Natura* zde svého partnera poučuje a napomíná výkladem (nářkem) o nejrůznějších neřestech, nejprve si stěžuje na perversitu homosexuality, pak přechází k dalším neřestem, jako je obžerství (*gula*), opilství (*ebrietas*), hrabivost (*cupiditas*), pýcha (*superbia*) a další.

Druhým nejvýznamnějším dílem je alegorický epos *Anticlaudianus*, který bývá pokládán za nejslavnější z řady alegorických skladeb tohoto období. Vychází opět z Bernardovy *Cosmographie*, ale již také z *De planctu naturae*. Plný titul díla zní v některých zápisech *Anticlaudianus de Antirufino*, čímž se odkazuje na básníka Claudia Claudiana (4. stol. n. l.), a to na jeho polemickou skladbu *In Rufinum*.

Protože nebývá zcela jasno o vztahu Alanova *Anticlaudianus* ke Claudianovu dílu, podáváme paralelní přehled obsahu *Anticlaudianus* a Claudianovy invektivy *In Rufinum*:

***Anticlaudianus*:**

Zosobněná Příroda (*Natura*) má v plánu vytvořit dokonalého člověka, za jehož vlády na zemi nastane zlatý věk. Chce tak odčinit svoje předchozí chyby, kterých se dopustila. Protože si uvědomuje, že sama na takový úkol nestačí, svolá si všechny ctnosti (své sestry) a prosí je o spolupráci. Ctnost *Prudentia* se vydá k Bohu, aby jí předal duši pro takového člověka. Cestuje na voze, který pro ni vystavělo sedm svobodných umění a který je tažen pěti koňmi, představujícími pět lidských smyslů. Při této příležitosti Alan popisuje, čím se každé umění zabývá a jaké jsou jeho základní učebnice. Na cestě nebem jí pomůže personifikovaná Teologie a dále ctnost *Fides*, která jí nabídne zázračný nápoj a zrcadlo, díky němuž může *Prudentia* nahlížet na nádheru nebeských věcí. Vyličí Bohu svou žádost a s duší pro nového člověka se vydá na zpáteční cestu. Na zemi vytvoří *Natura* a *Concordia* tělo pro tohoto budoucího vládce a ctnosti ho obdaří duchovními dary. Fúrie *Allecto*, která vystupuje také u Claudiana, svolá podsvětní shromáždění a s pomocí různých neřestí se vydá s tímto novým vladařem do boje, on však díky ctnostem zvítězí.

In Rufinum:

kn. I.: Claudianovy pochybnosti nad Prozřetelností jsou vyvráceny Rufinovou smrtí. Furie Allektó hodlá čelit vládě Spravedlnosti (*Iustitia*), a svolává proto pekelný sněm svých sester Furií. Megera posílá svého odchovance, odporného hrabivého a krutého Rufina, do Byzance. Proti němu stojí světlá postava zachránce Spravedlnosti Stilichona. Megera vyzývá Spravedlnost, aby ze země zase odešla, ale ona naopak předpoví Rufinovu smrt a Šťastný věk pod vládou císaře Honoria.

kn. II.: Rufinus, v jehož moci se nachází východořímský císař Arcadius, přikázal Stilichonovi odeslat východořímské oddíly do Konstantinopole, ty se však vracejí a Rufina zničí. Vládce podsvětí jej odsuzuje do nejhlubších prostor podsvětí.

Anticlaudiania pozdější učenci komentovali, excerpovali a přepracovávali. Z prozaického zpracování výtahu z Anticlaudiania vznikla ve 2. pol. 14. stol. staročeská mravoučná báseň Alan.

Andreas Capellanus (12./13. století)

Jeho dílko *De amore*, které se sice zdánlivě vymyká celkovému směřování středolatiné literatury, je na druhé straně výmluvným dokladem toho, že se 12. století právem označuje jako *aetas ovidiana*. Ovidius totiž není jen podkladem nových zpracování starých látek (básnické listy, *Pyramus et Thisbe*), nejsou mu pouze jako autoru připisovány nové výtvořky (*Conflictus veris et hiemis*, *De vetula*); 12. století je schopno vrátet se k jeho básnickému i lidskému charakteru (jeho vlastními slovy *tenerorum lusor amorum*): to jsme viděli u některých z *comoediae elegiacae*, nejnápadnější je to právě na spisku *De amore*, sepsaném někdy v letech 1181–1186.

Kdo byl jeho autorem, který bývá některými rukopisy označen *capellanus regis Francie* (nebo *Francorum aule regie*), není jasné. Samo jméno Andreas i označení *capellanus* je možná jen fikcí. Dnes se zdá pravděpodobné, že dílko vzniklo v Paříži. Spory se vedou také o tom, jaká láska je předmětem díla, zda je to láska dvorská, jak ji známe z minnesangu a z trobadorské poezie, nebo zda je zde nutno hledat teologický a filozofický základ, či zda nějaké vysvětlení může poskytnout spíše struktura (rozpor mezi poselstvím dvou prvních knih na straně jedné a knihy třetí na straně druhé) než vlastní obsah spisku.

De amore má tři knihy. První, nejobsáhlejší, mluví o podstatě lásky, o způsobech, jak ji získat, což doprovází soubor osmi fiktivních rozhovorů mezi dvojicemi mužů a žen různých společenských vrstev. Druhá kniha má v některých rukopisech titul *Qualiter amor retineatur*, jedná tedy o tom, jakým problémům bývá láska vystavena a jak si ji uchovat. Třetí kniha jako by lásku zavrhovala, v rukopisech mívá např. titulky *De reprobatione amoris* nebo *Liber remedii seu derelinquendi amorem*; její značnou část zabírá tradiční pasáž o nectnostech a neřestech žen. Je zřejmé, že autor pracuje na plánu Ovidiových milostných elegických sbírek *Amores*, *Ars amatoria* a *Remedia amoris*; na několika místech je cituje, v textu ale najdeme i citáty a aluze z dalších římských prozaiků a básníků (Cicero, Horatius, Vergilius, Lucanus) a samozřejmě z Bible.

Traktát *De amore* byl značně rozšířen, dochoval se ve velkém počtu rukopisů (více než 40), i v českých knihovnách, a byl adaptován v mnoha národních literaturách.

Hugo od Sv. Viktora (de Sancto Victore, * 1096, † 1141)

Jeho život známe málo, za jisté můžeme pokládat pouze tolik, že byl kanovníkem u sv. Viktora v Paříži a že zde roku 1141 zemřel.

Největší význam dnes přičítáme spisu s titulem *Didascalicon* – *De studio legendi* (též *De eruditione didascalica*). Dobu jeho vzniku přesně neznáme, předpokládá se však, že vzniklo někdy v polovině 20. let 12. století. Ze soudobých a o něco mladších textů je prokázáno, že se této příručky ve školách skutečně užívalo. Je možno ji označit jako úvod do vědeckého studia: Hugo vyjmenovává a definuje všechny oblasti vědění, jejichž studium měl za důležité, a specifikuje způsoby, jak tyto vědy studovat. Především však udává hlavní důvod a cíl veškerého vědění: skrze vědy a umění lze intelektuální snahou a námahou obnovit dokonalost člověka, kterou pozbyl hříchem. Duchovní námahou se člověk přibližuje božské Moudrosti a nakonec nachází sjednocení s Bohem. *Didascalicon* je tedy také mystické dílo a konečně je v nejširším smyslu slova dílem filozofickým.

Hugo svou učebnicí navázal na dlouhou tradici, která je vymezena Augustinovým spisem *De doctrina christiana*, Cassiodorovými *Institutiones*, Etymologiemi Isidora ze Sevilly a *De institutione clericorum* Hrabana Maura.

Hugo mluví o 21 vědách, které jsou základními kameny jeho vědecké budovy. Jsou mezi nimi etablované a tradicí osvědčené disciplíny, jako jsou např. vědy kvadrivia, překvapivě jsou sem však zařazeny také oblasti, které se nově vytvořily a nebyly samozřejmě akceptovány jako vědecké a studia hodné nauky, např. nauka o divadle jako věda o zábavě. Zvláště novátorsky působí začlenění *artes mechanicae* do filozofie, která se tak rozpadá na tři odvětví *practica*, *logica* a *mechanica*. Hugonovo dělení těchto mechanických umění na sedm oblastí, které odpovídají sedmi svobodným uměním, se stalo kanonickým a až do 15. stol. se s ním běžně pracovalo.

Přehled obsahu:

- V Předmluvě k celému dílu jsou v prvním odstavci všichni studující, nadaní i méně nadaní, bohatí i chudí, povzbuzováni ke studiu, které má být soustředěné a brané ve vší vážnosti. Potom dělí výslovně celé *Didascalicon* na dvě části, z nichž první je určena čtenářům světských spisů, *saecularium scripturarum*; jsou to čtenáři a studenti *artes*, věd. Druhá část je určena čtenářům duchovních nebo svatých spisů (*divinarum scripturarum*), tj. v první řadě čtenářům Bible.
- První kniha začíná kapitolou *De origine artium* a pojednává dále zejména o podstatě filozofie – její původ, definice, její dělení, význam a cíl. Je zde často brán v úvahu kosmologický rozměr a je zdůrazněno, že studiem a pronikáním do tajů filozofie se člověk očišťuje od poskvrny prvotního hříchu.
- Druhá kniha – *De discretione artium* – podává charakteristiku jednotlivých věd a umění, které jsou součástí filozofie. Jde zejména o oddíl *theorica*, která se skládá z teologie, matematiky, fyziky. Matematika je pak dále dělena ve smyslu kvadrivia na aritmetiku, hudbu, geometrii a astronomii. Vědy patřící k *theorica* si zasluhují speciálně označení *sapientia*, protože zjišťují a oznamují pravdu o věčné skutečnosti, zatímco ostatní odvětví filozofie (*logica*, *practica*, *mechanica*) mohou být označovány spíše jako *prudentia* nebo *scientia*.
Mechanika obsahuje sedm disciplín – analogicky k *septem artes liberales*, a dělí se stejně jako ony na 3+4: výroba látek, zbrojířství, obchodní plavba – slouží k vnější ochraně; zemědělství, lov, medicína a divadlo se vztahují k vnitřní potřebě člověka.

Logika se dělí na *ars grammatica* a *ratio disserendi*.

- Třetí kniha – *De ordine et modo legendi* – se pak zabývá ve smyslu úvodních kapitol spisu metodickými otázkami studia. Začíná kapitolou *De ordine et modo legendi et disciplina*. Znovu rekapituluje rozdělení filozofie, pak podává zevrubný seznam představitelů (*auctores*) jednotlivých disciplín. Pak jsou probírány tradiční *artes liberales*, po nich se pojednává o literárních dílech. Ta jsou považována za nepříliš důležitá a nepříliš přispívající k pravé moudrosti, jsou jen jakýmsi přídavkem, nejsou však zcela odmítána, neboť mohou sloužit k odpočinku a zpříjemnění života.
- Čtvrtou knihou začíná druhý díl spisu, pojednávající o teologii, o božských naukách. V této knize je pojednáno především o Písmu a o dalších významných teologických autoritách.
- Pátá kniha má naproti tomu spíše metodický ráz – *De quibusdam sacrae scripturae proprietatibus et modo legendi*.
- Šestá kniha, poslední, se pak zevrubněji věnuje otázce, jak studovat Písmo a jak zacházet s jeho exegetickými nástroji – *historia, allegoria, tropologia*.

Jan ze Salisbury (Iohannes Saresberiensis, * cca 1115, † 1180)

Byl anglosaského původu, ale za vyšším vzděláním odjel, jak bývalo zvykem, do Francie. Studoval více než deset let v Paříži a snad i v Chartres, vrátil se pak do Anglie a působil zde ve službách canterburského arcibiskupa Theobalda. I během této doby trávil hodně času na evropské pevnině, kde plnil různá diplomatická posláná. V arcibiskupských službách zůstal i po nastoupení Tomáše Becketa (1162), již od následujícího roku pobýval opět ve Francii, o rok později ho následoval do exilu i Tomáš v důsledku své roztržky s králem Jindřichem II. Oba se společně vrátili do Anglie roku 1170, ale po Tomášově zavraždění v témže roce se Jan opět odebral na pevninu. Od r. 1176 až do své smrti byl biskupem v Chartres.

Většinu svých děl napsal Jan za arcibiskupa Theobalda. Je autorem pouze dvou básnických skladeb. ***Entheticus de dogmate philosophorum*** (neboli *Entheticus maior*) je veršovaným úvodem do studia filozofie s důrazem na etiku, kde autor zdůrazňuje význam disciplín trivium a důležitost četby antických filozofických spisů. ***Entheticus in Policraticum*** (neboli *Entheticus minor*) představuje úvod v elegickém distichu k Janovu hlavnímu dílu, prozaickému spisu *Policraticus*.

Janova hlavní díla *Policraticus* a *Metalogicon* jsou věnována příteli Tomáši Becketovi. ***Policraticus*** je zaměřen na morální problémy lidského života, církve, státu (role panovníka v něm) a celé společnosti, která je zde podrobena přísné kritice; právě díky tomuto dílu bývá Jan ze Salisbury někdy označován jako zakladatel středověké politické filozofie. Jedná se o jeho nejčtenější dílo, dochované dnes ve 120 rukopisech a čtené ještě v době humanismu. ***Metalogicon*** oslavuje význam sedmi svobodných umění, a mezi nimi zvláště dialektiky, která by se měla studovat podle Aristotelova Organu. Tento spis však takovou popularitu nezískal (dnes ho známe jen z 9 kopií).

Jan ze Salisbury patří k významným zástupcům tzv. humanismu 12. století. Ve všech svých dílech poukazuje na význam sedmi svobodných umění jako základu filozofického vzdělání. Cituje samozřejmě z Bible a z patristické literatury, orientuje se však především na pohanské autority (Cicero, Vergilius, Ovidius, Seneca, Valerius Maximus, Terentius, Iuvenalis, Persius a další).

Adelard z Bathu (Adelardus Bathensis, * asi 1070 nebo až 1080, † po 1146)

Adelard byl překladatelem a znalcem přírodních věd. Narodil se v oblasti Bathu, poblíž Bristolu. Své vzdělání si doplňoval ve Francii, v Toursu a v Laonu, kde také sám učil.

Odtud cestoval do jižní Itálie a na Sicílii, kde se začal hlouběji seznamovat s arabskými spisy. Někdy ke konci svého pobytu v Itálii sepsal prozimetrickou skladbu *De eodem et diverso*, v níž nabádá ke studiu filozofie. Popisuje zde spor mezi Filozofií a Filokosmií (láskou ke smyslovému světu), v němž zvítězí Filozofie. Filozofii přitom slouží sedm personifikovaných svobodných umění, zatímco Filokosmie disponuje služebnicemi pěti (bohatství, moc, čest, sláva a libost).

Jeho další cesta vedla na Blízký Východ, odkud se do Anglie vrátil až kolem roku 1130. Ještě před svým návratem sepsal prozaický dialog *Quaestiones naturales*, v němž hovoří se svým synovcem a přesvědčuje ho, že se má více věnovat studiu arabské literatury a nespolehat se tolik na tradiční západní vědění. Zdůrazňuje zde rovněž důležitost lidského rozumu, který nelze bezmyšlenkovitě podřizovat výrokům autorit. Celkem 76 otázek se váže k tématům rostliny, zvířata, člověk a ke čtyřem základním prvkům (země, voda, vzduch, oheň). První část otázek má tedy charakter biologicko-psychologický, druhá se zabývá kosmologií.

Po svém návratu do Anglie se Adelard věnoval jak psaní vlastních děl (např. traktát o astrolábu), tak překladům z arabštiny. Zajímaly jej především spisy z oblasti kvadrivia. Nejvýznamnějším počinem byl jeho **překlad Eukleidova spisu *Elementa***, který do té doby nebyl v Evropě v úplném znění znám a velmi přispěl k pěstování geometrie v širším rozsahu, než bylo doposud na školách zvykem. Adelard je rovněž autorem komentáře k tomuto spisu, který usnadnil jeho adaptaci v západoevropském prostředí. Svými překlady z arabštiny výrazně přispěl k šíření poznatků řeckých a arabských přírodních věd (např. k rozšíření arabských, tedy indických číslic).

Jeho vlastní díla i překlady měly velký vliv na řadu pozdějších učenců, mj. na Hugona od sv. Viktora, Viléma z Conches nebo Rogera Bacona.